

КЛАСИЦИ ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ

РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ

**МРТВО МОРЕ
И ДРУГЕ САТИРЕ**

Pi-press, 2021.

МРТВО МОРЕ

Баш у тренутку кад седох да пишем ову приповетку, указа ми се пред очима слика моје покојне стрине. Иста онака као што, јадница, беше за живота. На њој жућкаста рекла од калмука, која јој није таман, као да је за другог скројена, ократка сукња од истог калмука и плава кецеља, опет са жутим цветовима; на ногама јој штиковане папуче, разуме се, жутим везом, а за читаву шаку дуже него што треба. Убрађена шамијом затвореножуте боје. Лице јој тужно, пуно бора, жуто; очи готово исте боје као и лице, поглед изражава неку вечито очајну бригу; усне танке, мало модрикасте, увек спремне за плач, иако покојницу никад нисам видео да плаче. Међутим је непрестано узди-сала, хукала и гунђала неку слутњу, бојазан за све и свашта. Повијена мало у леђима, груди јој уске, слабачке, упале; руке метне под појас, па тумара свуда по кући и дворишту мотрећи на сваку ситницу, а у свему види неко зло. Наићи ће чак на обичан какав камен у дворишту, па и ту предвиди опасност.

– Хууу! ... Спотакне се дете, па удари главом у овај камен, па сву главу разбије! – прогунђа с очајањем на лицу, па узме камен и изнесе га из дворишта.

Седнемо да ручамо, а она би, тек, мени:

– Полако једи, можеш да прогуташ кост, па сва црева да ти провали!

Пође ко из куће на коњу, а она га испраћа и хуче с рукама под појасом:

– Хууу! Пази добро! Ђаво коњ, па само док презне, а теби пукне гоч о ледину!

Ако се иде на колима, она опет предвиди стотину опасности, и све то набраја, гунђајући за свој рачун, љутита, у страху и бризи: „Хууу, врдне коњ у страну, па одоше кола у јаругу! ... Неће да пазе, но ће тако негде да истреште очи у јарузи.” Узме дете дрво у руке, а она би, грешница, на то прогунђала: „Падне с дрветом, па, како је дрво шиљато, истера очи.” Оде ко из куће да се купа, а она читав час пре поласка гунђа по буџацима: „Прокопала негде вода па, тек, само док се омакне у амбис, хајд’, па после да буде куку леле, ал’ доцкан! Хууу! ... Вода је гора од ватре. Повуче дубина, па удави зачас.” Сећам се како сам толико пута, још као дете, стајао пред кућом, док ће, тек, стрина хукнути и почети своје злогуко гунђање с рукама под појасом: „Хууу!... Ето где стоји, а потегне озго ћерамида, ћок у главу, па уби на место!” Пошље ме у нашу сеоску бакалницу, која је била одмах пред кућом, да купим што за пет пара, соли или бибера, па ће ми успут дати савете мудре

и опрезне: „Пази низ ове басамаке, и кад идеш, немој да зеваш него гледај пред ноге. Саплетеш се, па мож' да паднеш на месту мртав! ... Код овог Турчина (тако је звала бакалина, који је иначе био врло добар човек, само зато што је наше свиње јурио мотком из своје авлије што му ришкају башту) пази се, немој да ти да што да једеш. Метне отров неки, па тек заковрнеш као ћуре.” Ма шта човек радио, или не радио ништа, у свему моја добра покојна стрина мора наћи неке опасности. Ако спаваш – ху! Ако пијеш воду – хууу! ... Ако седиш – хууу, ако идеш, опет оно несрећно и злогуко „хууу!”.

Једне недеље пошао стриц у цркву.

– Хууу! – учини стрина, с рукама под појасом.

– Шта ти је? – пита стриц.

– Хууууу! – беше њен одговор.

– Ваљда црква није рат, па да ми ту хучеш и гледаш ме као да ме испраћаш на вешала, а не у божји храм!

Стрина нешто својски гунђа, с рукама под појасом, гледа у стрица погледом пуним злокобне слутње, готово очајно, па, место одговора, уздахну горко и дубоко.

– Шта ти је, јеси ли ти луда жена?

– Може неки 'ајдук да искочи из шуме, па тек, само крк ножем! – вели стрина, запињући из све снаге кад говори, а ипак шапатом. Тако је чудновато она увек говорила. Бог да јој душу прости!

– Какав ‘ајдук усред бела дана кад у нас није било ‘ајдука ни ноћу, откад ја знам за себе?!

– Није сваки дан Бадњи дан... У’вате, од-
вуку у шуму, па одеру као јарца... Хуууу!

Стриц се, сиромах, баш се сећам као да је јуче било, прекрсти левом руком, па изиђе љутито, а стрина метнула руке под појас, гледа за њим очајно, погледом пуним слутње, па тек зашишта на свој начин:

– Закољу к’о јагње!... Хуууу!

Јест, таква је била моја покојна, добра и паметна стрина. Сад, кад ово пишем, као да је гледам очима и чујем оно њено злослутно гунђање.

Да је жива, јадница, она би, на сваки начин, с искреним очајањем нашла хиљадама опасности у овој мојој причи: у свакој реченици, у свакој речи, у сваком слову. Чисто је чујем како ми слуги зло и гунђа за се својим нарочитим гласом:

– Хууууу! ... Дотрчи цандар, па у’апси зачас!

– Хууууу! ... У’апси зачас! – што рекла моја покојна стрина. Сећати се својих покојних, милих и драгих, то је лепа ствар, и ја заиста заслужујем у том погледу похвалу, али, на крају крајева, што рекао неко: „Какве везе има моја покојна стрина с овом причом?”

Ако ћемо искрено да говоримо, то се и ја чудим: какве везе, дођавола, може имати моја стрина и цела ова ствар? Као што имају везе Народна скупштина и Сенат. Али, ето тако,

што се мора, мора, ко те, опет, пита шта има везе и смисла. Бар код нас је, хвала богу, ако нигде на другом месту, паметан обичај да се све ради наопачке, како не треба, без смисла и памети, па куд бих ја онда могао и помишљати само да у овој земљи, где је све без смисла, једино ова моја прича има, ко бајаги, неког смисла. Тхе, кад нам је таква дивна судбина, онда – нек иде како иде.

– Хууууу! – што рекла стрина.

Али, кад се човек боље размисли (ако, то јест, уопште има људи који се и таквим опасним шпортом баве), мора мојој покојној стрини дати дубљи значај.

Замислите, само, каква се мени будала-штина увртела у главу.

У многоме ми цела ова наша „мила нам и напаћена земља” личи на моју покојну стрину.

У детињству ме је, пре школе, васпитала сирота стрина, и то, разуме се, као паметна жена, без батина, а после сам ишао у школу, где су, од основне школе па до највише, програми тако дивни да ја и дан-дањи верујем да је моја стрина била, јадница, у Просветном савету и имала најјачи утицај. Дакле, школа је продужила васпитање исто онако као и стрина, само мало савршеније, батинама.

Школа ми је, морам признати, била много гора и тежа од стрине. Одмах, још с букваром, почеше поуке како се треба владати:

„Добро дете иде из школе право кући, мирно, ногу пред ногу, гледа преда се, а не звера

лево и десно. Кад дође кући, остави пажљиво своје књижице, пољуби старије у руку, па седне на своје место.”

„Кад полази од куће у школу, опет тако исто: иде мирно, ногу пред ногу, гледа преда се, и, чим дође у школу, остави своје књижице и седа мирно на своје место, а ручице опружи на клупи.”

Видите ђаче: мирно, слабачко, десном руком држи књижице, а леву приљубило уз бутину; лице му смирено, глава му повијена земљи (пун класић знањца), гледа с толиком пажњом преда се да већ лишце добива смешан израз; иде, то јест помиче ножицама по један сантиметар, не звера ни лево ни десно, иако мимо њега врви свет на све стране. Никакав предмет не сме, нити може, привући његову пажњу. Тако иду и друга деца; пуна их улица, али једно друго и не виде. Улазе тако, управо умиле нечујно у школу, седају свако на своје место, испруже ручице и седе тако мирно и таквог израза лица као да их је фотограф спремио за сликање. Ту туве сваку реч учитељеву, и опет на исти начин измиле из школе. Ето, такви бисмо ми изгледали да смо били сасвим добра деца. Стрини се та поука много допадала, али ми нисмо могли потпуно по њој да се управљамо. Сваки је од нас грешио, ко мање ко више, и због тога је, у ствари добар, учитељ кажњавао ког мање ког више.

– Молим, господине, овај трчао путем!

– Да клечи! – пресуди учитељ.

– Молим, господине, овај гледао кроз прозор!

САДРЖАЈ

МРТВО МОРЕ	5
ВОЂА	41
ДАНГА	59
СТРАДИЈА	71
РАЗМИШЉАЊЕ ЈЕДНОГ ОБИЧНОГ СРПСКОГ ВОЛА	167

Библиотека *Класици за децу и младе*

Радоје Домановић
МРТВО МОРЕ
и друге сатире

Издавач:
Pi-press, Пирот

За издавача:
Драгана Пејић-Ранђеловић

Уредник:
Соња Жикић

Лектура и коректура:
Јована Митић

Дизајн корица:
Владимир Манчић

Техничка припрема:
Соња Жикић

Штампа:
Pi-press, Пирот

Тираж: 1000

ISBN 978-86-6023-453-9

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-7

ДОМАНОВИЋ, Радоје, 1873-1908

Мртво море и друге сатире / Радоје
Домановић. - Пирот : Pi-press, 2021 (Пирот : Pi-
press). - 173 стр. ; 21 см. - (Едиција Класици за
децу и младе)

Тираж 1.000.

ISBN 978-86-6023-453-9

COBISS.SR-ID 44765449